

BOLOVAN DE RÂU DIN DESCOPERIRE ÎNTÂMPLĂTOARE

Jeff Swift, dr. Vasile Boroneanț

În iulie 1997, domnul Jeff Swift, din Australia (Canberra)¹ ne încunoștințează că o rudă a Domniei-Sale stabilită în Australia dar care, până la emigrare, în 1940, a trăit la București, a găsit, în București, un bolovan de râu, rulat, cu decor în relief. Piesa a fost prezentată domnului profesor John Clegg, de la universitatea din Sydney², specialist în piatră sculptată, cu lucrări publicate în acest domeniu, el abordând, între altele, chiar și descoperirile de la Lepenski Vir. Savantul consideră că bolovanul găsit la București este cioplit în același stil ca acelea de la Lepenski Vir. Pentru confirmarea identității piesei și analiza compoziției minerale, la solicitarea noastră, s-a făcut analiza de laborator.

Localizarea piesei

Piesa a fost descoperită în apropierea fostei biserici Sf. Anton, în spațiul cuprins între Calea Victoriei și bulevardul Kogălniceanu, în partea stângă a străzii C. Mille. Ne-a fost trimisă și o hartă a Bucureștiului cu marcarea locului în care a fost descoperită piesa. Biserica Sf. Anton a fost distrusă, era în ruină și în locul lui s-a amenajat piața Casei Centrale a Armatei. Din relatare rezultă că piesa a fost găsită înainte

Vasile Boroneanț
Institutul de Arheologie
Str. Hendri Coanda 11
R-71119 Bucharest 22
Romania

Jeff Swift
24 McGill St
Evan ACT 2617
Australia

16 October 1997

Authentication Of An Early Romanian Stone Carving

Dear Sir,

I wrote to you on 2 July 1997 in the hope that you would be able to help me. As I have not heard from you I have sent a copy of my letter, and another photograph of the artifact.

I was referred to you by Prof. M. Primas of the Zurich University as a specialist in the stone art of Central Europe.

I am seeking the authentication of a small stone carving that was found two meters below Bucharest in the rubble of the river bed which is under the city. It closely resembles one of the stone head carvings found in the Lepenski Vir site in Yugoslavia. If it is a similarly dated piece, it would pre-date about 5-7000BC.

I have exhausted all the texts in Australia, and there are no specialists here in the primitive art of Central Europe. There are some references to the "thinking man" type pottery, and the art and culture of stoneage Romania, some of which show similar facial features to this stone carving, but there is little information on art pre-dating about 2-3000BC. All I can find is some stone spearheads and knives of Paleolithic man. Authors seem to only touch on the earlier Romanian history due to the shortage of significant artifacts.

A recent book on The Lepenski Vir Culture by Dragoslav Srejovic describes it as an isolated culture, and mentions about ten other settlements found along the Danube from the same period. I cannot find any similarly dated sites in Romania with substantial artifacts.

The carving in the photograph enclosed is similar to one found in the book on Lepenski Vir (Found in the sanctuary of house No 31 - Lepenski Vir Ic). Those carvings were very large, where this one is only 11.5cm long, and 6cm wide. It weighs 400gms and is made of a coarse yellow sandstone similar to the ones described in the Lepenski Vir sculptures. The face is darker than the back, and may have been coloured by ochre, or some other pigment. The face also has a polished appearance, particularly on the nose, which may have been from years of people touching it. There are some small tooling marks on the right hand corner of the mouth that may show how it was carved, and assist with identifying from which period of art it came.

1 Mulțumim d-lui J. Swift care, aflând despre bolovanul de râu găsit la București, a considerat că locul cel mai potrivit pentru publicarea și introducerea în circuitul științific și cultural a obiectului menționat este Bucureștiul și, aflând din lucrări de specialitate despre noi, a intrat în comunicare - și iată cum se poate susține legătura și pe această cale, cu jînturile de origine.

2 Mulțumim d-lor J. Clegg și Andrew Christy care ne-au ajutat în acest demers științific, efectuând analize de laborator, prelevând probele necesare, făcând posibilă redactarea acestui studiu.

COMPARISON PERCENTAGES FOR PURE MINERAL END-MEMBERS*

SiO ₂ Quartz	Al ₂ O ₃ Corundum	TiO ₂ Rutile	Fe ₃ O ₄ Magnetite	FeO(OH) Goethite	Al(OH) ₃ Gibbsite	Al ₂ Si ₂ O ₅ (OH) ₄ Kaolinite	Na _{0.5} Al ₂ (Al _{0.5} Si _{1.5} O ₁₀)(OH) ₂ ·nH ₂ O Beidellite
0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	2.95
0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
0.00	100.00	0.00	0.00	0.00	65.35	39.49	17.33
100.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	46.55	25.25
0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
0.00	0.00	100.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
0.00	0.00	0.00	96.66	89.87	0.00	0.00	0.00
100.00	100.00	100.00	96.66	89.87	65.35	86.04	45.53

*example beidellite formula and composition after <http://www.webmineral.com>

de primul război mondial, la 2 m. sub nivelul străzii, în buza terasei Dâmboviței, la E de fosta baltă cu izvoare de apă și lacul cunoscut sub numele de Cișmigiu. La data când a fost descoperită piesa, în zonă se aflau mici construcții care au fost dărâmate când s-au executat bulevardul Kogălniceanu și Calea Victoriei și apoi Casa Centrală a Armatei. Conform declarației descoperitorului, piesa a fost găsită cu ocazia unor săpături efectuate în perimetrul unei locuințe pe care o avea în proprietate.

Profesorul Clegg observă că piesa a fost cioplită cu un percutor, printr-o cioplire atentă, ca a unui bolovan rulat. Nimic nu trădează folosirea unei dălți sau a vreunui instrument de metal. La ornamentare s-a folosit un bolovan ovaloid. Piesa pare să fi fost colorată în roșu în zona bărbiei și la marginea nasului. Nasul a fost știrbit. Fața e redată cu grijă, mai ales zona obrazilor. Prezintă o mică pată albă de ciment sau beton.

Forajele geologice din zonă atestă că sub loessul în care a fost găsită piesa se află sedimente de nisip, iar sub acestea, stratificări de prundiș. Când s-a croit albia râului Dâmbovița, pe traseu se aflau bolovani care, prin eroziune, au fost antrenati de ape și resedimentați, acoperindu-se cu depuneri de loess³. În diferitele faze de dezvoltare a orașului, în săpăturile pentru fundațiile locuințelor din zonă, au putut fi scoși la suprafață bolovani de râu. Așa a putut fi explicată prezența bolovanului în zona menționată. Bolovanul este în formă ovală, ușor plat, mai voluminos la un capăt, ușor diform. La solicitarea noastră, spre a vedea dacă este de proveniență locală, a fost prezentat profesorului Clegg, specialist în piese de artă din Europa centrală. Acesta atestă compoziția mineralogică a rocii. Analizele au fost prezentate și profesorului Nicolae Țicleanu, de la Facultatea de Geologie a Universității București, care a luat în considerare analizele și este de părere că bolovanul putea proveni din zonă⁴.

Bolovanul este ornamentat prin tehnica incizării, de către un meșter local experimentat. Reprezintă figura unui bărbat. La capătul mai poros și mai plat, au fost reprezentați ochii dispuși orizontal, cu o reliefare a pomeților. Prin același procedeu, a fost reliefat nasul

3 Vintilă ihăilescu, *Dealurile și câmpiile României. studiu de geografie științifică*, București 1966, XXX, Geografia României I, Geografia Fizică, București, 1983, p p.114-115.

4 Multumim d-lui profesor Nicolae Țicleanu, care a avut amabilitatea de a vedea analizele petrografice, confirmând că asemenea bolovani se află în prundișurile de la baza terasei Dâmboviței.

normal, ușor arcuit la bază. Gura este redată printr-o incizie ușor arcuită și sub ea, la distanță proporțională, s-a schițat bărbia. Pe laturile piesei, prin cioplire neregulată, este redat părul dat pe spate; s-a încercat redarea frizurii, prin același tip de incizii arcuite ce nu se închid spre gât, lăsând impresia unor plete. Ceafa ovală este neornamentată, poate sugerând o chelie. Cioplirea s-a făcut cu un percutor dintr-o rocă mai dură, probabil din silex, cu ajutorul căruia s-au cioplit și unelte din silex sau cuarțit. Nu se observă urme de unelte de fier. Este posibil să fi fost realizat cu o unealtă de os manevrată cu grijă pentru a evita așchieri sau fisurări nedorite. Este adevărat că tehnica de lucru folosită este aceeași ca în cazul altor descoperiri, precum cele de la Lepenski Vir, Padina, Hajduka Vodenica, Cuina Turcului⁵, sau Schela Cladovei⁶. Este posibil ca piesa să se fi aflat într-o locuință sau într-un altar de cult special amenajat.

Pe întreaga suprafață a piesei se află un strat de carbonat de calciu care poate să se fi depus natural, în perioada lungă cât a zăcut în sol. O asemenea crustă se constată pe toate piesele de silex, piatră sau ceramică, provenite din săpături arheologice sistematice.

Cea mai apropiată figură din lut asemănătoare este protoma neolitică de la Movila Berzei⁷, dar mai ales îi seamănă statuetele de lut antropomorfe din cadrul culturii Vădastra de la Bolintineanu și Gumelnița⁸, Grădiștea Coșlogeni⁹, Sultana¹⁰, sau „Gânditorul” și „soția” din cultura Hamangia¹¹. Diferența esențială constă în materia primă (suportul material) care, în cazurile menționate, este lutul. În cazul descoperirilor de la Lepenski Vir, figurările personajelor umane sau animaliere sunt făcute prin cioplire, tot cu un percutor din piatră (silex, cuarțit etc.), conform cu stilul și modul de exprimare al realizatorilor. Surprinde asemănarea conceptuală cu piesa intitulată „Magul” de la Lepenski Vir¹².

5 Dragoslav Dregovic, Lubinka Babić, *Lepenski Vir, Menschenbilder einer frühen europäischen Kultur*, Belgrad, Narodni Musej, Beograd, 1981.

6 V.Boroneanț, *Paleolithique Supérieur et épipaleolithique dans la zone des Portes de Fer*, ed.Silex, București, 2000.

7 Marian Neagu, Statuete antropomorfe ale culturilor Bolintineanu și Boian, din Câmpia Munteniei – Prehistoire du Bas Danube, Călărași, 1997, p.127, pl.XV.

8 Idem, p.125, pl.XIII; V.Boroneanț, *Chitila Fermă* – studiu monografic; Cercetări Arheologice în Bucurșeti, pp. 47-82.

9 Marian Neagu, *Magie sau artă?*, Călărași, 2004, p.22., pl.IX, 4.

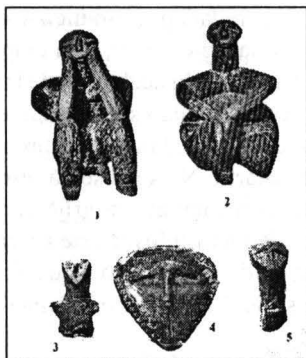
10 Rodion Romulus Andreescu, Reprezentări antro-po-zoomorfe din cultura Gumelnița - în In memoriam Vladimir Dumitrescu, Cultură și Civilizație la Dunărea de Jos, XIX, Călărași, 2002, p.107, pl.I.

11 D.Berciu, *Contribuții la problemele neoliticului în România, în lumina noilor cercetări*. Ed.Academiei, București, 1961, p.511-514, fig.275-277.

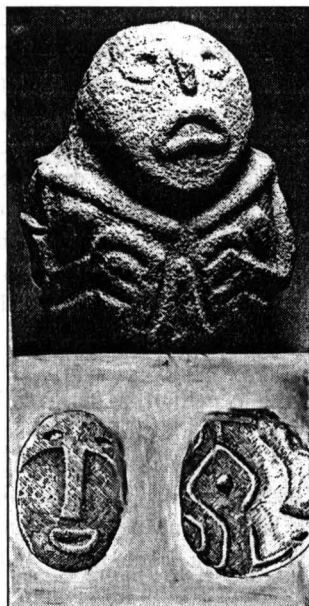
12 Dragoslav Srejovic, Lubinka Babić, *op.cit.*, p.37.
www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

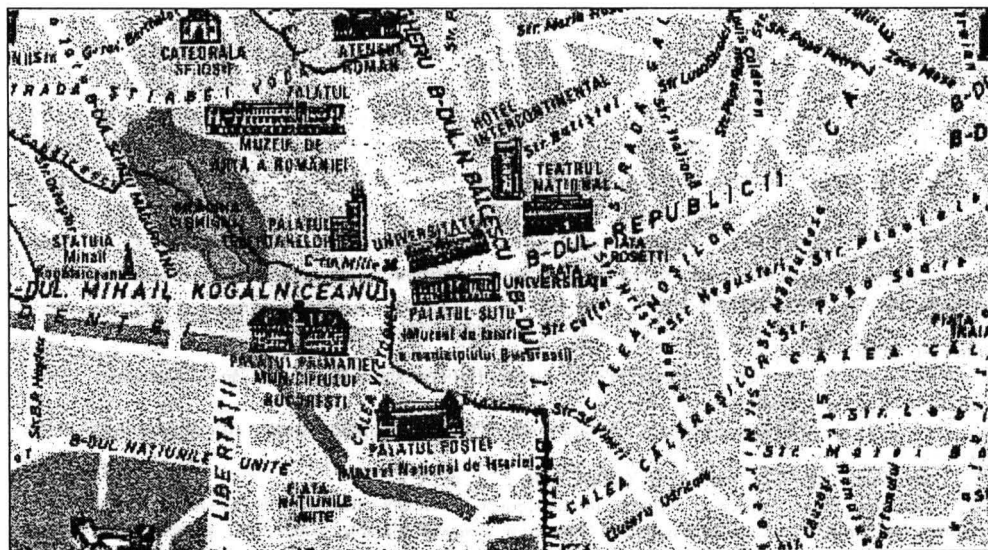
Bolovan de râu găsit în București, în zona Casei Centrale a Armatei.
1. vedere din față; 2. vedere din spate (ceafă).

1. Gânditorul de Hamangia; 2. „soția” sa; 3-5: capete de statuete stil Hamangia, de la Grădișteța-Coslogeni; 3: de la popina Bordujani; 5: de la Grădișteța Coslogeni; 4: Protome de la Gălățui Movila Berzei, cultura Vădastra.

Bolovani de râu ornamentați prin incizare – Lepenski Vir: 1. piesa „Danubius”, 2. un cap uman „Magul”, 3. siluetă umană schematizată.

Schema zonei în care a fost descoperit bolovanul.